

Seleucia

Sayı VIII - 2018

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VIII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia editörler kurulu, destekleri için Mimar Burak Yazıcı'ya (ARCLAND Mimarlık Mühendislik Danışmanlık Sanayi Tic. Ltd. Şti) şükranlarını sunar.

The Editorial Board of *Seleucia* expresses their gratitude for the support of the Architect Burak Yazıcı, owner of the Arcland Architecture.

Seleucia VIII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. *Seleucia* Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır. Yollanan alışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret K. Yegül
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkırın
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Dr. Öğr. Üyesi Figen Çevirici-Coşkun
Dr. Öğr. Üyesi Merih Ereğ
Dr. Öğr. Üyesi. Deniz Kaplan
Dr. Öğr. Üyesi Fikret Özbay
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Öğr. Üyesi Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VIII
Sayı: 8

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Dijital Düşler Basım San. Ve Tic. A.Ş.
Nato Cad. Çınarlı Sok. No: 17
34418 Seyrantepe/Kağıthane
0212 279 64 44
Sertifika No: 12922

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 8 | Nisan - Mayıs 2018

Obelisk Bones

Dikilitaş Kemikleri

Diane Favro

11

Hadrianus ve Sardes Artemis Tapınağı:

Hadrianus Sardes'e Geldi mi, Eđer

Geldiyse...

Did Hadrian Visit Sardis? And if he did...

Fikret Yegül

27

Olba Akropolisi Kazılarında Yeni Babil

Damga Mührü

A Neo-Babylonian Stamp Seal from the

Excavations of the Acropolis of Olba

Emel Erten

49

Eski Anadolu Toplumlarında Köpek

Dog in the Early Societies of Anatolia

Fikret Özbay

69

Olba'daki Ok Uçları Işığında Kentteki Askeri

Hareketlilik Hakkında Düşünceler

Thoughts on Military Activity in Olba in Light

of Arrowheads

Tuna Akçay

91

Iğdır'da Bir Orta Tunç Çağı Kompleksi

Aşağı Erhacı Yerleşimi ve Kalesi

A Middle Bronze Age Complex in Iğdır: Aşağı

Erhacı Settlement And Castle

Ayhan Yardımcıel

123

Olba Kazıları Cam Kandil Buluntuları

Glass Lamps from Olba Excavations

Emel Erten – Emine Akkuş Koçak

139

Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nin

Değerlendirilmesi

Evaluation of the Results of the Excavations at

the Northern Church of the Monastery of Olba

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğın

165

Tarsus'tan Yeni Bir Hamam: Tarsus'un Roma

İmparatorluk Dönemi Kentsel Dokusuna ve

Kydnos'un Rotasına İlişkin Yeni Görüşler

A Newly-Discovered Bath Building at Tarsus:

Views on the Urban Texture of Tarsus and

the Flow of Kydnos River During the Roman

Imperial Period

Deniz Kaplan

191

Yeni Bulgular Işığında Urfa'da Neolitik

Dönem

The Neolithic Period in and around Urfa in the

Light of New Findings

Bahattin Çelik-Kaya Tolon

211

Yukarı Dicle Havzası'nda Bir Yeni Asur

Yerleşimi: Aşağı Salat

Aşağı Salat: A Neo-Assyrian Settlement in the

Upper Tigris Region

S. Yücel Şenyurt - Atakan Akçay - İlkey Aklan

233

Bir Grup Geç Roma Sikkesi Işığında Parion

Yamaç Hamamının Son Kullanım Evresi

Hakkında Görüşler

Some Considerations Regarding Final Use of

Parion Slope Bath in the Light of A Group of

Late Roman Coins

Vedat Keleş - Ersin Çelikbaş - Kasım Oyarçın

269

Kitap Tanıtımı

Book Review

Apollodoros Bibliotheka: Yunan Mitolojisi

Hüseyin Üreten

305

Ankara

Yavuz Yeğın

311

Totenkult

Tuna Akçay

317

Suriye, Filistin Ve Batı Arabistan Eski

Eserleri

Murat Özyıldırım

323

PRAEFATIO

Seleucia dergisinin sekizinci sayısını sizlere sunarken, bu yıl da yazarlarımızın değerli katkılarıyla ve zengin bir içerikle sizlere ulaşmayı amaçlamaktayız. Olba'dan gelen yeni bulgularımızı sizlerle paylaşmakta; çeşitli arkeolojik konulara yeni yaklaşım ve yorumlar getiren çalışmaları sunmaktayız.

Hadrianus'un Küçük Asya ziyaretinde geçmişin parlak başkenti Sardes'e uğrayıp uğramadığını merak ediyorsanız ya da Romalıların dev dikilitaşları Mısır'dan koparıp, imparatorluğun başkentlerine nasıl taşıdıklarını bilmek istiyorsanız; Tarsus'ta daha önce bilinmeyen bir Roma hamamı daha mı keşfedildi dersiniz ya da Parion Hamamı'nın son kullanım evresi konusunda sikkeler ışığında bilgilenmek istiyorsanız, eski Anadolu toplumunda köpeğin nasıl bir rolü olduğunu arkeolojik verilerle görmek sizce ilginçse o zaman Seleucia'nın bu sayısını okumalısınız. Orta Tunç Çağı'nın Aras Boyalıları Kültürü veya Diyarbakır Aşağı Salat Kazıları konusundaki çalışmalar ilginizi çekmekteyse ya da Urfa çevresindeki Neolitik Çağ sizce ilgi çekiciyse, doğru kaynak seçmiş bulunmaktasınız.

Olba'da Akhaemenid Dönem öncesinde Yeni Babil varlığını düşündüren bir arkeolojik veri isterseniz, 2017 kazılarında akropoliste ele geçen kalsedon damga mühür ilginizi çekecektir. Kentteki Geç Antik Dönem'i yansıtan manastır kazılarında 2017'de büyük ölçüde açığa çıkarılan Kuzey Kilisesi'nin mimari ayrıntıları; bu kilisenin de içinde bulunduğu yapıların aydınlatılmasında kullanılan cam kandillerin tipolojisi ya da Olba kazılarında bulunan ok uçları bağlamında kentteki askeri hareketlilik ile ilgili bilgilenmek için yine dergimizin bu sayısına bakmalısınız.

Yukarıda belirtilen çalışmaların yanısıra kitap tanıtımlarıyla da içeriği zenginleşen Seleucia'nın yayına hazırlanması aşamasında emeği geçen yazarlarımıza, Homer Kitabevi'ne ve Ayşen Boylu'ya; çalışmalarımızda sabırla bize eşlik eden Sinan Turan'a şükranlarımızı sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret K. Yegül

Prof. Dr. Emel Erten

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

While presenting the eighth volume of Seleucia, we hope to reach you with a rich content by the contribution of our writers. We are pleased to share our interpretations on the latest finds from Olba excavations as well as many other archaeological articles with interesting approaches.

If you are anxious to know if Hadrian visited Sardis during his travel in Asia Minor or how Romans carried huge obelisks from Egypt to the capitals of the Empire; if you want to know about the possibility of a newly-discovered bath building in Tarsus or the last phase of use of the bath at Parion; if you are interested in the role of the dogs in ancient Anatolia, you should see this issue of Seleucia. If you want to be informed about the archaeological evidence for Middle Bronze Age Aras Culture or the excavations of Aşağı Salat at Diyarbakır and the Neolithic Age of Urfa Region, this issue of Seleucia will be the right choice.

We are sure, you will be interested in the Neo-Babylonian chalcedony stamp seal found during the excavations of Olba in 2017. For being aware of the architectural details of the “Northern Church” within the monastery of Olba and for the typology of the glass lamps used for the illumination of the Late Antique interiors (including the Northern Church) in Olba as well as the military activity in Olba in light of arrow heads discovered at the site, you should refer to this issue.

In addition to the articles on above-mentioned topics, Seleucia contains a number of book reviews that will inform the readers on various valuable archaeological publications. We wish to thank our contributors for sharing their studies with us and Ayşen Boylu, owner of Homer Books for her help and support as well as Sinan Turan for his patience and assistance during process of preparation of the publication of Seleucia.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret K. Yegül

Prof. Dr. Emel Erten

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba'daki Ok Uçları Işığında Kentteki Askeri Hareketlilik Hakkında Düşünceler

Tuna Akçay*

Öz

Doğu Dağlık Kilikia bölgesinin yükseltileri üzerinde yer alan Olba'da Prof. Dr. Emel Erten başkanlığında 2001 – 2009 yılları arasında başlatılan yüzey araştırmaları sonrasında 2010 yılından beri de arkeolojik kazılar devam ettirilmektedir. Kazılarda ele geçen metal malzemenin çoğunluğunu çiviler oluşturmaktadır. Az sayıda olsa da farklı tiplerde ok uçlarının da bulunması, bunların bu çalışma kapsamında ele alınmasının nedenidir. Olba akropolisinin askeri – stratejik konumu nedeniyle Olba'ya egemen olan siyasi güçleri tespit etmek, kentin Hellenistik Dönem öncesi tarihiyle ilgili verilere ulaşmak; yerleşim tarihini ok uçları ile desteklemek ve askeri hareketlilik hakkında önerilerde bulunmak bu çalışmada amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dağlık Kilikia, Olba, Ok Uçları, Askeri Hareketlilik, Ballista.

Thoughts on Military Activity in Olba in Light of Arrowheads

Abstract

The archaeological surveys of Olba in Eastern Rough Cilicia conducted between the years 2001 and 2009 have continued as archaeological excavations since 2010 under the supervision of Prof. Dr. Emel Erten. Most of the metal finds recovered during the excavations are nails. This article is about the arrowhead finds, which are of several types, although they are

---

* Dr. Tuna Akçay, Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Teknikokullar Beşevler Kampüsü, Ankara. E – Posta: akcaytuna@gmail.com.
Hakeme Gönderilme Tarihi: 21 Mart 2018 ve Kabul Tarihi: 20 Mayıs 2018.

few in number. The aims of this study are to identify the forces that held political power in Olba as a result of its militarily and strategically important location, to investigate the history of the city in the pre-Hellenistic era, to verify the history of settlement at Olba based on the arrowheads and to offer propositions on the military activity at the city.

Keywords: Rough Cilicia, Olba, Arrowheads, Military Activity, Ballista.

Giriş

Olba'da kazılar sırasında ele geçen ok uçları dikkati çeken bir grubu oluşturmakta ve incelemeye değer görülmektedir¹. Farklı tarihlere ait olan çeşitli tipte ok uçlarına Olba kazıları sırasında rastlanmış olmakla birlikte bunların bir tipoloji yapmak için yeterli sayıda benzer/aynı tip örnekleri bulunmamaktadır. Bu nedenle herhangi bir tipoloji yapmaksızın Olba'dan mevcut ok uçlarını ayrıntılı olarak değerlendirmek ve kentin yerleşim tarihi içinde bunların birer arkeolojik veri olarak kullanmak bu çalışmada yöntem olarak seçilmiş bulunmaktadır. İlerleyen kazı sezonlarında özellikle de sur duvarlarında ve akropolisin zirvesinde yapılacak çalışmalarda bulunacak ok uçlarının sayısının daha da artacağını öngörmekteyiz. Bu çalışmada tanıtılan ok uçlarının tarihlendirilmesindeki geniş zaman aralıklarını biraz olsun daraltmak ve böylece kentin geçirdiği tarihsel süreçleri aydınlatmak amacıyla ok uçlarının ele geçtiği yerlerindeki diğer arkeolojik verileri de makalemize dahil ettik.

Olba'da Yaşanan Tarihsel Süreçler:

Ok uçlarını üzerinde yaptığımız bu çalışmada Olba'nın yerleşim tarihine de kısaca değinmek gerekir. Olba'nın geçirdiği tarihsel süreçler ele alındığında, öncelikle Dağlık Kilikia'da Hellenistik dönem öncesinde, Anadolu'nun Kalkolitik, Tunç Çağı ve Demir Çağ kültürleri ile bağlantılı verilere rastlanmakta olduğunu belirtmek gerekir. Bölgede Luwiler'in yaşamakta

---

1 Bana bu konunun çalışma iznini veren değerli hocalarım; Olba kazıları başkanı Prof. Dr. Emel Erten ve Olba kazıları başkan yardımcısı Öğr. Gör. Murat Özyıldırım'a ve özet çevirisindeki yardımlarından dolayı kardeşim, Eser Tuna Erten'e çok teşekkür ederim. Ok uçları çalışanlarının oluşturduğu ortak terminolojiye uygun bir makale çıkartmaya çalıştım. Bana destek olan, bilgilerini ve kaynaklarını açarak makaleme değer katan Doç. Dr. Daniş Baykan'a ve Dr. Öğr. Üyesi Derya Yalçıklı'ya çok teşekkür ederim.

olduğuyazılı kaynaklara dayanılarak bilinmektedir². Olba'da da bölge tarihi ile doğru orantılı olarak Neolitik, Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağı'na ait bazı arkeolojik veriler ele geçmiş bulunmakta; Olba akropolisinin zirvesinde yapılan kazılarda bulunan Yeni Babil tipi kalsedon damga mühür tipik bir Demir Çağı eseri olarak kentte kaydedilmiş bulunmaktadır³. Olba'nın erken yerleşim tarihine ışık tutacak arkeolojik verilerin sağlanmasına yönelik çalışmalar kazı ekibi tarafından devam ettirilmektedir.

Olba'da bulunan MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen Mazaeus dönemine ait gümüş obol, şu ana kadar yapılan arkeolojik çalışmalara göre kentte Pers egemenlik dönemini açıklayan tek arkeolojik buluntudur. Stratejik nedenlerle Kilikia'ya önem veren, egemenlik süreleri boyunca atadıkları yöneticilerle bölgedeki kontrollerini ellerinde tutan Persler'in Kilikia'daki stratejik noktaları ve savunma için önem taşıyan alanları atlaması beklenemez. Bu doğrultuda Olba akropolisinin Persler tarafından stratejik öneminin anlaşılması, kontrol altında tutulduğu düşünülebilir.

Bilindiği gibi Büyük İskender'in MÖ 323 yılındaki ölümünün hemen sonrasındaki dönem, iktidar mücadelesinin verildiği karışıklıklara sahne olmuştur. Bu süreçte I. Antigonos Monophthalmos'un bölgeye hâkim olduğu bilinmektedir. Bu hassas döneme ait iki nümizmatik veri olan MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine ait sikkelerin Olba kazılarında bulunması önem taşımaktadır.

Her ne kadar sayısı "iki" ile sınırlı olsa da⁴, söz konusu Makedon darbu sikkeler, Pers egemenliğinden sonra Olba'da konuşlandırılmış Makedon birliklerinin varlığını düşündürmektedir. Stratejik noktaların kontrolünü amaçlayan Makedon askeri varlığının, savunma sisteminin dışında en büyük kanıtı Makedonya'da darp edilmiş bu tip sikkelerdir⁵. Bilindiği üzere Eski Çağ'da paralı askerlere çeşitli tipte ödemeler yapılmaktadır. İlki, paralı askerlerin gündelik hayatlarını idame ettirebilmeleri için peşin verilen "sitarkhia", diğeri de hizmet sonrası ödenen "opsonion" dur⁶.

2 Ünal – Girginer 2007, 61.

3 Olba'da Neolitik taş aletlere ait parçalar ele geçmekte; 2017 yılı akropolis kazılarında az sayıda da olsa, Erken Tunç Çağı seramik örnekleri tespit edilmiş bulunmaktadır. Sadece Olba için değil, bölgenin Demir Çağı için önemli bir buluntu olan kalsedon damga mühür Seleucia dergisinin bu sayısında Prof. Dr. Emel Erten tarafından ele alınmaktadır.

4 Olba'da tiyatro ve manastır kazıları yoğun bir şekilde devam etmektedir. Olba akropolisindeki kazılara yeni başlanmış olup, akropolis kazıları erken dönemlere ışık olacağı ekibimizce öngörülmektedir.

5 Bronz para birimleri ve nakit ödemeler için bkz; Psoma 2009, 3 - 38; Liampi 1986, 41-65; Westermarck 1989, 301-315; Price 1991; Picard 2003, 73-78; Touratsoglou 2003, 97-101; Lenger 2013a, 377-378. Lenger 2013b, 5.

6 Griffith 1935, 264-273; Liampi 2000, 225; Nankov 2009, 272.

Olba akropolisinin de Olba bölgesindeki stratejik noktalardan bir tanesi olduğu düşünülürse, buranın da aynı perspektif ile ele alınmış ve kontrol altında tutulmuş olması gerekmektedir⁷.

Olba'da MÖ 3. yüzyıla ait Ptolemaios sikkelerinin varlığı ve MÖ 3. yüzyıla ait siyah sırlı seramiklerin tespit edilmesi kentte yerleşik hale gelen Hellenistik kültürü belgelemekte ve MÖ. 3. yüzyıl yerleşiminin varlığını açıklamaktadır. MÖ 3. yüzyılda Olba'da tespit edilen Ptolemaios sikkelerine karşın MÖ 2. yüzyıl Seleukos sikkelerinin ortaya çıkması, bölgedeki güç dengesinin değişimine işaret etmektedir.

Olba kazılarında bulunan MÖ 1. yüzyıla ait Elaiussa, Korykos ve Seleucia ad Calycadnum sikkelerinin yoğunluğu ve bu sikkelerin genellikle işliklerin içinden çıkarılmış olması; ayrıca kentte MÖ. 1. yüzyıla ait ithal seramiklerin gösterdiği yoğunluk MÖ 1. yüzyılda kentin yaşamındaki canlanmayı göstermektedir. Roma İmparatorluk yönetiminin bölgede etkin olmaya başladığı MS 1. yüzyıldan itibaren etkilerini göstermeye başlayan Romalılaşma sürecinde Olba'nın artık Roma yönetimi altındaki taşra kentlerinde sürülen standart yaşam biçiminin gereklerine uyulduğu anlaşılmaktadır.

Özellikle MS 2. yüzyıldan başlayarak Olba'da çeşitli kamu yapılarının (aquaeductus, nymphaeum, tiyatro vb.), sivil mimariyi temsil eden konut ve çiftlik yapılarının, anıt mezarların yapımının hız kazandığı eldeki somut veriler göstermektedir. Pax Romana'nın getirdiği huzur sayesinde Olba gelişmiş, kentte zengin sınıfın oluşması ve imparatorluğun desteği ile kentin yerleşim alanını genişleten tarım toprağına hakim villa rusticalar, varlıklı ve lüks hayat tarzını yansıtan villalar oluşturulmuştur⁸.

Bölgede Hıristiyanlığın yaygınlaşmasıyla birlikte yeni bir değişim sürecine girilir. Bu değişimden Olba'nın da etkilendiği ve farklı bir kimliğe sahip olmaya başladığı yani Hıristiyanlaştığı arkeolojik verilerin yanında, yazılı kaynaklarca da doğrulanmaktadır. Bunun yanısıra Olba'da görkemli bir manastır ile çok sayıda kilisenin yapılmış olması Olba'nın Erken Hıristiyanlık dönemindeki yerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Yazılı kaynaklar, yüzey araştırmaları ve kazılar sonucunda

7 Özellikle Olba akropolisinin "kullanıldığı" sözünün altını çizmek gerekmektedir. Olba'nın yerleşim tarihinin erken evrelerini açıklamak ve kesin sonuçlara varmak için çok daha fazla arkeolojik veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Olba'da MÖ 4. yüzyıla ait sikkeler, başta bölgede çalışan uzmanlar olmak üzere bilim dünyasına duyurulması ve tanıtılması gereken önemli arkeolojik veriler olduğu düşünülmektedir.

8 Olba'da 2015 yılında manastır kazıları sırasında ele geçen mozaik bir Roma villasına ait bulunmakta ve kentteki varlıklı yaşam tarzını belgelemektedir.

elde edilen buluntular özellikle MS 5. ve 6. Yüzyıllarda Olba'nın güçlü bir Hıristiyan kenti, bir piskoposluk merkezi olduğunu kanıtlamaktadır. Egemen olduğu dönem içinde bölgeye olan desteği bilinen Isaurialı İmparator Zeno'nun ölümü sonrasında (MS 491), özellikle MS 6. yüzyıldan itibaren bölgede yayılan veba, depremler, Sasani ve Arap akınlarının olumsuz etkisi kentin güçsüzleşip terkedildiğini düşündürmektedir⁹.

Olba'daki Ok Uçları

Yukarıda kısaca yansıtılan Olba'nın tarihsel perspektifi içinde askeri hareketliliği yansıtan arkeolojik veriler olmaları bakımından ok uçları önem taşımaktadırlar.

Olba'da gerçekleştirilen 2010 – 2017 kazı çalışmalarında toplam yedi adet ok ucu tespit edilmiştir (Lev. 1). Bu ok uçları sayıları az da olsa farklı dönemlere ait çeşitli tiplerden oluşmaları bakımından ilgi çekicidir. Ok uçlarının az sayıda olması kentte yapılan kazıların ok uçlarının ele geçebileceği muhtemel buluntu alanlarının dışında, tiyatro, ölü kült alanları ve manastır gibi kesimlerde yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. İlerleyen zamanlarda kentin savunma sistemlerinde yapılacak kazılar ok ucu sayısını ve çeşitliliğini arttıracak, belli bir tipolojinin yapılabilesini mümkün kılacaktır. Bu aşamada Olba ok uçları kendi içlerindeki tipoloji ve tarihlemelerin ötesinde kentin geçirdiği tarihsel süreçlerle ilgili bilgi veren önemli arkeolojik veriler olarak bu çalışmada değerlendirilecektir.

Aşağıda katalog numaraları izlenerek Olba buluntusu ok uçları ile ilgili bilgiler verilmekte ve değerlendirmeler yapılmaktadır:

Kat No 1

Olba'da bulunan ok uçları arasında yer alan bu örnek şu ana kadar tespit edilen tek bronz ok ucudur. Döküm tekniği ile yapılan ok ucu iki kanatlı omurgası belirgin, yaprak formlu, kesici delici kısmından ve kısa kovandan oluşmuştur¹⁰. Formu “iki kanatlı kovanlı, mahmuzsuz ok ucu” olarak tanımlamak mümkündür. Ok ucunun dip bölümü okluğun içine sokulması için kovan şeklinde yapılmıştır. Kovan bölümü okun orta kesimine doğru daralmakta ve ok ucunun üst kısmında bu daralmanın

9 Olba'da yerleşimin son bulması hakkında düşünceler için bkz; Erten 2014, 57-73.

10 Ok ucunun tanımlaması Karamattepe ve Balıcaoluk'da bulunan “Tip 5”e yapılan tanımlamadan makaleye uyarlanmıştır. Tanımlama için bkz; Baykan 2017a, 29.

olduğu hizada damar çıkıntısı yer almaktadır. Ok ucunun her iki yanında birer kanat bulunmaktadır. Yaprak formu bu iki kanat kovanın ağzına doğru uzanır bir şekildedir. Ok ucunun kovan kısmı tahrip olmuş ancak kovanın çok az kısmı görülebilmektedir.

Olba akropolisinin zirvesinde 2014-2017 yılları arasında açılan altı adet sondaj, Olba'nın erken yerleşim tarihine ilişkin çok önemli arkeolojik veriler elde etmemizi sağlamıştır. İki kanatlı kovanlı, mahmuzsuz ok ucu da "Akropolis Zirve Sondaj 6" açmasında -80 cm derinliğinde dolgu toprağı içinde bulunmuştur. "Akropolis Zirve Sondaj 6" ve hemen yanında bulunan "Akropolis Zirve Sondaj 5" açmalarının buluntuları incelendiğinde; Geç Antik, Roma İmparatorluk, Hellenistik, Demir Çağ, Erken Tunç malzemelerinin geldiği görülmektedir. Bu nedenle ok ucunun içinde bulunduğu kontekst uyarınca tarihlenmesi mümkün değildir.

Yukarıda tanımladığımız tipteki ok uçları Kafkas, İskit ve Urartu kültür bölgelerinde görülmektedir. Bu tip, MÖ 8. yüzyıldan itibaren de, Medler ardından da Perslerce kullanılmaya devam etmektedir. Olba'daki örnek ile benzerleri incelendiğinde bu tipin özellikle de Pers saldırılarına uğramış kentlerde tespit edilmekte olduğu ortaya çıkmaktadır¹¹. Bu doğrultuda söz konusu ok ucunun tarih aralığını önermek ve neden Olba'da bulunduğunu açıklamak için Kilikia'daki Pers varlığını dikkatli bir şekilde irdelenmesi gereken bir konudur.

Olba'da MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine (Mazaeus Dönemi) tarihlendireceğimiz bir gümüş obol bulunmuştur. Bu nüvizmatik buluntu kentteki Pers varlığının son aşamalarını yansıtan bir veridir¹². Kilikia'daki Pers varlığının başlangıcının MÖ 542'ler olduğunu düşünürsek ok ucunun tarihleme aralığını MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreği arasındaki dönem olarak verebiliriz.

Kat. No 2 - 3

Olba kazılarında iki adet üç kanatlı, saplamalı, demirden dövme tekniği ile yapılmış ok ucu ele geçirilmiştir. Kat. No 2 gövde kısmı daha kalın, yanlara gidildikçe keskinleşen üç kanattan oluşan ok ucu, genel olarak oranlı bir şekildedir. Yıldız şeklinde bir kesiti ve saplama kısmı bulunmaktadır. Bu tarz ok uçlarının pratik anlamda daha etkili olduğu

---

11 Baykan 2017a, 29.

12 Olba'da bulunan MÖ 4. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenen gümüş obol için bkz; Akçay 2017a, 215-216; Akçay 2017b, 70 - 71.

söylenmektedir. Özellikle atıldıktan sonra havada daha düz hat izlemesi ve aynı zamanda hedefe ulaştıktan sonra bükülmemesi bu tipteki ok uçlarının uzun süre kullanılmasının nedenidir¹³.

Olba'daki üç kanatlı demirden saplamalı ok uçlarına benzeyen örnekler genel olarak Hellenistik Dönem ve sonrasındaki çok geniş zaman dilimi içinde görülmektedir. Bu tipin Fatsa Cıngırt Kayası kazısında K16 ve L18 açmalarında ele geçen örnekleri MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmektedir¹⁴. Alliano kazılarındaki benzer örnekler Roma imparatorluk dönemine tarihlenmektedirler¹⁵. Özellikle Roma'nın doğu eyaletlerinde, örneğin Dura Europos'taki benzer ok uçları MS 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir¹⁶. Dacia bölgesinde yer alan Porolissum¹⁷, MS 6. yüzyıla tarihlenen Kibyra örnekleri¹⁸, Boğazköy'deki Geç Antik Çağ benzerleri¹⁹ bunun dışında MS 6. - 9. yüzyıl Balkan örnekleri üç kanatlı, demirden saplamalı ok uçları örneklerinin geniş tarihleme aralığını ve coğrafi yayılımını göstermektedir. Bu arkeolojik veriler uyarınca Hellenistik Dönem'den MS 6. yüzyıla, hatta daha da sonrasına dek kullanılan bu tipin Olba örnekleri için analogiler ötesinde, aşağıda belirtilen farklı tarihleme kriterlerinin düşünülmesi gerekmektedir:

Kat. No 2, akropolisin vadi ile bulunduğu güney eteklerinde yer alan, "Akropolis Güney Yamacı 3" olarak isimlendirilen açmanın -90 seviyesinde tespit edilmiştir. Bu açmada farklı dönemlere ait (Hellenistik, Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağ) malzemeler çıksa da hemen hemen aynı derinlikte MS 10-15 yılları aralığına tarihlenen Olba sikkesi bulunmuştur. Aynı kontekt içinde tespit edilen seramik karakteri de dikkate alındığında Kat No 2 için; MS 1. - 3. yüzyıl aralığını önermek mümkün görünmektedir.

Olba'nın aynı tipteki diğer ok ucu olan Kat. No 3, Olba tiyatrosu kazılarında T22 açmasında -120 cm derinliğinden çıkartılmıştır. Skenenin batı kapısının hemen önünde yer alan T22, tiyatronun yangın ile yıkıldığını gösteren izleri gördüğümüz açmalardan biridir. Bu açmanın toprağında yoğun kül tabakası tespit edilmiş olup, çıkan arkeolojik materyalin yangından etkilendiği görülmüştür. Olba tiyatrosu mimari

13 Ureche 2013: 186; Zanier-Guggenmos 1995: 22; Erol-Yıldırım 2016, 137; Baykan 2017b, 16.

14 Erol-Yıldırım 2016, Kat. No 2 - 3.

15 Baykan 2017b, All.Md.0662 - All.M.00.317.

16 James 2004, 195.

17 Gudea-Tamba 2005, 479, Levha 11, 6-7.

18 Demirel 2013: 55; Kat. No. D3-D6.

19 Böhlendorf Arslan 2012: 361, Abb 10-5.

plastığın incelenmesi ile MS 2. yüzyılın ikinci yarısı içinde inşa edildiği anlaşılmıştır²⁰. Bu dönemde inşa edilen Olba tiyatrosu çeşitli onarımlar geçirdikten sonra üst katmanlarda yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılan küçük buluntuların tiyatronun kendi malzemesinden ziyade günlük yaşamı çağrıştıran nitelikte olduğu özellikle belirtilmesi gerekir. T22 açmasında tespit edilen seramik malzemenin genel olarak Geç Roma Dönemi (MS 3. yüzyıl - 7. yüzyıl) özellikleri gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu grupta LR 1 amphora parçaları (beş adet), Geç Roma Kıbrıs Kırmızı Astarlı seramiğine ait bir adet kaide-gövde parçası ile yine söz konusu dönem içinde değerlendirebilecek pişirme grubu parçaları bulunmaktadır. Olba'da tiyatro kazılarında birçok örneği bulunan Geç Roma amphoralarının bu örnekleri LR 1B tipine aittir. Kilikia bölgesinde Corycus, Canytellis ve Celenderis'te bu tipin örnekleri bulunmakta ve amphoralar genel olarak MS 6. yüzyıl - 7. yüzyıllara tarihlenmektedir²¹. Bu bağlamda Olba LR 1B amphora örneklerini de aynı yüzyıllar içinde değerlendirebiliriz. T22 açmasında ve ok ucu ile aynı seviyede bulunan gövde kısmında rulet bezeme bulunan Kıbrıs Kırmızı Astarlı seramik parçası ise, Hayes Form 9 özelliği göstermektedir. Bu formun seramikleri MS 580/600 ile MS 7. yüzyıl sonuna tarihlenmektedir²².

Söz konusu ok ucunun bulunduğu açma olan T22'de yukarıda belirtilen seramikler dışında bir de tanımlanabilir sikke bulunmuştur. Özellikle ok ucu ile aynı katmanda bulunan bu sikke ok ucunu tarihlendirmemize yardım edecek önemli bir nümizmatik veridir. T22 açmasının -140 cm seviyesinde bulunan sikkenin önyüzünde sağ ellerinde haçlı globus tutan, ayakta solda Heraclius ve sağda Heraclonas, arka yüzde ise M, solda ANNO yukarıda haç sağda yıl rakamı görülmektedir. Kesimde ise CON yazısı okunmakta ve bu nedenle Constantinopolis baskısı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında sikke Heraklius dönemine (MS 610 – 641) tarihlendirilebilir. Yukarıda verilen seramik ve sikke verileri ışığında Kat. No 3'te tanıtılan ok ucunun MS 6. yüzyıl – 7. yüzyıl aralığına tarihlendirilmesi mümkündür.

Kat. No 4

Olba'da bir tek örnekle temsil edilen Kat. No 4, saplamalı ve yuvarlak

20 Erten – Kaplan 2017, 38.

21 T22 açmasındaki seramikler hakkında bilgiler veren değerli arkadaşım Arş. Gör. Safiye Aydın'a teşekkür ederim. Korykos örnekleri için bkz. Alkaç 2015, 149-157; Kelenderis için bkz. Tekocak – Zoroğlu 2013, 109-140.

22 Hayes 1972, 382.

kesitli, kısmen piramidal, önü kesik konik uçludur. Bu tip ok uçlarına “dağlayıcı” da denmekte²³; ancak genel olarak metal literatüründe bunlar “ok ucu” olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu tip, Roma İmparatorluk Dönemi'nden 14. yüzyıla kadar kullanım görmüştür. Özellikle askeri seferlerin yapıldığı bölgelerde ele geçen bu tipin benzer örneklerine Anadolu'da Alliano'i'de²⁴ ve MS 3. yüzyılda Romanya'nın Dacia bölgesinde güçlü bir askeri garnizon olan Porolissum yerleşiminde rastlanmaktadır²⁵.

Kat. No 4, Olba tiyatrosunda cavea'yı ortaya çıkartmak için yapılan kazılar esnasında T9 açmasında bulunmuştur. Her ne kadar bu açmadaki toprak dolgusu çok derin olmasa da özellikle sikke buluntuları bu açma için bir tarih aralığı vermektedir. T9'da yapılan kazılar sonucunda 15 adet tanımlanabilir sikke bulunmuştur. Bu sikkeler MS 3. yüzyıl ile MS 5. yüzyıl aralığına tarihlenmektedir. Bu yüzyıllar da tiyatronun asıl işlevi ile kullanım aralığı olarak düşünülebilir.

Olba'nın çevre bölgelerindeki askeri hareketlilikten kentin etkilenmemesi imkânsızdır. Bu bağlamda Olba'nın stratejik konumu nedeniyle kentte MS 3. – 5. yüzyıllar arasında “vexillatio” ya da “auxilia” gibi destek birliklerinin konuşlandığı düşünülebilir. Böylece, ok ucunun çıktığı açma olan T9'daki sikkeler ve Alliano'i ve Porolissum örnekleri de göz önüne alındığında Kat. No 4'de tanıtılan ok ucunun MS 3 yüzyıl ile MS 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmesi gerekmektedir.

Kat. No 5

Olba'da tek bir örnek ile temsil edilen Kat. No 5, demirden yapılan ok ucunun ahşap bir gövdeye saplama kısmının geçirilmesiyle kullanılmaktadır. Saplamalı, iki kanatlı ok ucudur. Kanatların keşiştiği orta alanda okun ucundan dip kısmına kadar uzanan bir omurga bulunmaktadır. Dip kısmının hemen üstünde, omurgayı ikiye ayıran ipin sarılmasına yarayan ince bir kanal vardır. Saplama kısmı ok ucundan dibe kadar sivirmekte, saplamanın kesiti de daire şeklindedir. Ağırlığı ve uzunluğu dikkate alındığında bir mekanizma ile atıldığı düşünülebilir.

Adı geçen ok ucu Olba'da kazıları yapılan ölü kültü alanlarından birinde bulunmuştur. Ancak yüzey toprağından çıkması nedeniyle akropolis çevreleyen sur duvarlarının olduğu kesimden aşağıya akarak ölü

23 Papanikola-Bakirtzi 2002, No 67b; Baykan 2017, 14, All.Md.0006.

24 Baykan 2017b, 14, All.Md.0006.

25 Gudea-Tamba 2005, 479, Levha 11.5.

kültü alanına geldiği düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekleyecek bir veri de ok ucu ile aynı seviyede çıkan bir Bizans sikkesi ile Geç Hellenistik döneme ait kırmızı astarlı seramiklerdir. Görüldüğü üzere yüzey toprağındaki kazı buluntuları tarihleme önerisi sunmamızı imkânsız kılmaktadır. Bu durumda, söz konusu ok ucunun görsellerini ve katalog bilgilerini burada sunarak, Olba buluntusu olarak gelecekte yapılacak çalışma ve değerlendirmelerde yer almasını amaçlamaktayız.

Kat. No 6

Olba'da bir tek örnek ile temsil edilen Kat. No 6 diğer ok uçlarına göre daha ağır ve büyüktür. Bu nedenle bir mekanizma ile (ballista) atıldığı akla gelmektedir. Demirden yapılmış bu ok ucu ahşap bir gövdeye saplama kısmının geçirilmesiyle kullanılmaktadır. Baş kısmı kareye yakın piramidal formlu, saplama kısmı kare kesitli olup, saplamanın dip kısmı yuvarlak kesitlidir ucu ise sivriltilmiştir. Boyutları ve ağırlıkları diğer ok uçlarına göre farklı olmasından dolayı zırhlı hedefler için kullanılmış olmalıdır. Bu tip ok uçlarının oldukça geniş bir dağılımının olduğunu Karadeniz (Fatsa – Cıngırt Kayası), Ege Bölgesi (Nif Dağı), Suriye (Dura Europos) merkezlerinde tespit edilen benzerleri göstermektedir. Olba'da ele geçen bu örnek, aynı tipin Kilikia'daki varlığına işaret etmektedir²⁶.

Kat. No 6, Olba Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 1 adı verilen ölü kültür ritüelleri ve mezarlara ayrılmış kaya düzenlemelerinin yapıldığı alandaki bir urne mezar ın hemen yanında tespit edilmiştir²⁷. Bu mezara ait oyuğun içinde ve etrafında buranın tarihlemesini sağlayan arkeolojik veriler bulunmaktadır. Bu arkeolojik veriler arasında sikkeler ön plana çıkmakta ve bu buluntular ışığında mezar MÖ 1.yüzyıla tarihlenmekte ve aynı zamanda mezar içinden çıkan pişmiş toprak unguentarium, mühürlü amphora kulpu, cam kâse parçaları da MÖ 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu nedenle, söz konusu ok ucunu da aynı tarihe vermek mümkün görünmektedir.

Kat. No 7

Olba kazılarında tek bir örneği olan Kat. No 7 yaprak formlu saplamalı ok uçları tipindedir. Her iki kanat ucunda dışa doğru mahmuzu yer

---

26 Benzer örnekleri için bkz. Erol – Yıldırım 2016, Katalog No. 8; James 2004, 219, 785, 793. fig. 90:26.

27 Nişli Alan 1 için bkz; Akçay 2018.

almaktadır. Saplama kısmı burgulu olup, yuvarlak kesitlidir ve baştan dibe kadar sivrilmiştir. Ok ucu ağırlığı ve boyu nedeniyle muhtemel bir mekanizma ile fırlatılmaktadır. Kısa menzil için düşünülen bu tip ok uçları, zırh delici özelliği nedeniyle askeri birliklerin envanterine girmiş olmalıdır. Mekanizma (ok mancınığı) ile fırlatıldığını düşündüren bir iz de ok ucunun mahmuzlarının başlangıcındaki yatay şeritlerdir.

Kat. No 7, Olba tiyatrosu 2012 kazılarında T5 açmasında bulunmuştur. T5 açması, tiyatronun scaenae frons ve proscenae bölümlerini kaplayan geniş bir açmadır. Kat. No 7 bu açmanın -28 cm seviyesinden çıkmış olup, tiyatronun asıl işlevi ile kullanımını sonrasındaki bir evreye ait olduğu söylenebilir. Yapılan kazılarda özellikle de sikke buluntuları göz önüne alındığında; Kat. No 7 için terminus ante quem olarak MS 7. yüzyılın ikinci yarısını (II. Constans Dönemi: MS 641 – 668) önermek mümkündür.

Kat. No 7 ye yakın bir örnek Metropolis'teki 2007 yılında yapılan tiyatro kazılarında ortaya çıkartılmıştır (Envanter Tİ 07-106. Etütlük 458). İzmir Arkeoloji müzesinde yer alan bu ok ucu, Roma imparatorluk dönemine tarihlenmiştir²⁸. Bir başka benzer örnek, bir Ortaçağ kazısı olan Kahramanmaraş Andırın Minnetpınarı çalışmalarında bulunmuştur. Tip 4B olarak tanımlanan bu ok ucunun burgulu sapı ve kanatlı baklava şekli Olba'daki örneğe kısmen benzemektedir²⁹. Minnetpınarı'ndaki bu ok ucu MS 11. yüzyıl – 14. yüzyıl aralığına tarihlenmektedir. Bu tarih Olba'da yerleşimin son bulmasından sonraki bir zamanı göstermekteyse de Olba tiyatrosunda birkaç MS 12-13. yüzyıl sırlı seramik parçasına da rastlanması, ok ucu için benzeri bir tarihi düşündürmektedir.

Sonuç

Olba akropolisi bölge için sahip olduğu stratejik konum ile dikkat çekicidir. Akropolis, hem çevresindeki vadiye ve hinterlandına hem de Olba bölgesini farklı rotalardan kıyı kesimine ve iç kesimlere bağlayan yollara hâkim bir noktadadır. Kıyı kesimden Olba bölgesinin içlerine giden yolların hemen hemen hepsi Olba üzerinden Diocaesarea'ya bağlanmaktadır. Kıyı kesimden iki farklı rota ile (Keşlitürkmenli ve Şeytanderesi Vadisi rotaları) üzerinden Olba akropolisine ulaşılabilir. Şeytanderesi Vadisi, Olba ile Korykos ve Elaiussa Sebaste'yi birbirine bağlarken; Keş-

28 Arslan – Aybek – Durak 2017, 68, Levha 2, Figür 17, Çizim 24.

29 Tekinalp 2005, 123, Tip 4B, Fig. 75.

litürkmenli yolu ise, ara rotalarla birlikte Olba'yı Narlıkuyu, Korasion ve Seleucia ad Calycadnum'a bağlamaktadır³⁰.

Bu stratejik özelliğın askeri karşılığın arkeolojik buluntularla da desteklemek gerekir. Olba'daki askeri varlığı somut bir şekilde açıklayan farklı veriler bulunmaktadır. Bunlar siyasi tarih, sikkeler, askerlerin tasvir edildiğı kaya kabartmaları, yazıtlar ve son olarak da bu çalışmamıza konu olan ok uçlarıdır.

Kat. no.1'de tanıtılan ok ucunun gündeme getirdiğı Olba'da Pers varlığını ve bu döneme ait askeri hareketliliğı aktarabilmek için bölgedeki bu döneme ait siyasi yapılanmaya detaylı olarak değinmek gerekir. Persler Kilikia'da iki farklı yönetim şekli ile iki farklı dönemde egemenlik kurmuşlardır. İlk dönem, MÖ 542-401 yılları arasında Perslerin kontrolünde geçen ancak yönetimin yerel yöneticilere bırakıldığı dönemdir. Ksenophon'un aktardığı bilgilere göre; Anadolu'nun Pers kralı Kyros tarafından işgal edilmesinden sonra, Yeni Babil döneminde de olduğu gibi yarı bağımsız bir yönetim sistemi oluşturulmuş ve Kilikia "Syennesis" epitheton'lu kişiler tarafından MÖ 401 yılına kadar yönetilmiştir³¹. Persler, bölgeye ani bir saldırı durumunda karşı koymak adına bir süvari birliğı haricinde³² bölgeye herhangi askeri bir güç yerleştirmemiş, onların oluşturduğu idari sistem uyarınca vergi ve asker ihtiyacı yerel güçler tarafından karşılanmış, zor bir topografik yapıya sahip olan bölgenin yönetimi kimi zaman otorite boşluğuna imkân verilmeden Syennesislere bırakılmıştır³³.

30 Bu bağlantılar, Olba bölgesinin limanları olan kıyı yerleşim merkezleriyle Olba'nın doğal rotalarla erişiminin olduğunu göstermektedir. Kıyı kesiminden doğrudan Diocoesarea'ya ulaşım kayalık ve sarp olduğundan, bölgenin başkenti, önemli dinsel ve yönetsel merkezi olan Diocoesarea'ya gidişte Olba'dan geçen rotalar sıklıkla kullanılan bir güzergâh olmalıdır. Keşlitürkmenli-Olba-Diocoesarea hattı Olba bölgesini Claudiapolis-Laranda-Ikonion üzerinden Anadolu'nun iç bölgelerine de bağlamaktadır. Bu durum, Olba akropolisinin konumunun stratejik özelliğini açıklamaktadır. Akçay 2017, 219; Hild - Hellenkemper 1990, 139-140. Bölgenin yol güzergâhına dair değerlendirmeler için bkz; MacKay 1968, 41. Aydınoğlu 1998, 139-146.

31 Ünal - Girginer 2007, 213-214. Anabasis'te Kilikia adı net bir şekilde belirtilmese de Kyros'un güney kesimleri satraplara bıraktığı anlaşılmaktadır. "...Kyros, bu sözleri dinledikten sonra yeniden söz aldı: 'Dostlarım, babamın imparatorluğu Güneye doğru insanların sıcaklığından ötürü oturamadıkları bölgelere kadar, kuzeye doğru da insanların yaşamasına elvermeyecek derecede soğuk iklimli bölgelere kadar uzanıyor. Bu iki bölge arasındaki tüm bölgelerin satrapları, kardeşimin dostlarıdır. Zaferi kazanırsak, bu bölgelerin yönetimini dostlarımıza vermek zorundayız. Bu yüzden beni korkutan şey, başarıya ulaşırsak dostlarımızın her birine bu bölgeleri vermekten çok bunları verecek kadar dost bulamamak. Yunanlılar size gelince, her birinize altın bir taç armağan edeceğim... ". Ksenophon, Anabasis VII, 6-7.

32 Erzen 1940, 98; Ten Cate 1965, 31.

33 Ünal - Girginer 2007, 208.

Kilikia, Pers egemenliği altındaki topraklarda oluşturulan yönetim birimleri olan toplam yirmi satraplıktan dördüncüsü olmuştur. Bölge, bu bağlamda özerk bir yapıda olsa da, büyük krala günde bir taneden üç yüz altmış beyaz at ve beş yüz talant gümüş vermek zorundadır³⁴. Kyros zamanında Kilikia hakkında pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte, MÖ 539 yılında Perslerin Babil'i ele geçirmesinde onlara Kilikalıların yardım ettikleri bilinmektedir. Kilikia, böylece Persler için çok önemli ve sürekli kullanılan stratejik bir üs haline gelmiş, bölgenin ordugâh kurmak için elverişli düzlükleri ile savaştan önce ikmal yapmaya uygun alanları sıklıkla kullanılmıştır. Persler için Kilikia, bölgenin limanlarından savaş gemilerini düzenli bir şekilde batıya sevk etme imkanı sağlaması açısından da önem arz etmektedir³⁵.

Eski Çağ topluluklarının en önemli güç odakları olarak din (soft-power/yumuşak güç) ve askeri güç (hard power/sert güç) gösterilebilir. Bu bağlamda Kilikia'da yaklaşık 200 yıl süren Pers işgali boyunca söz konusu güçlerin pek uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Ancak yine de ilişkilerin zorlu süreçlere girdiği de bilinmektedir ve örneğin; Kilikia bölgesi ile Syennesisler için zor bir dönem olan MÖ 5. yüzyılın sonlarında, Syennesisler'in Genç Kyros ve Artakserkses arasındaki mücadelede ikili oynaması, başkent Tarsus'un yağmalanmasına, Kilikia'nın yönetim anlayışının değişmesine, Kilikia'nın ayrıcalıklı statüsüne son verilerek, yetkileri azaltılmış bir satraplığa dönüşmesine neden olacaktır³⁶. Böylece, MÖ 401'den sonraki dönemin Perslerin Kilikia'daki ikinci yönetim dönemi olarak nitelenmesi olasıdır.

Genç Kyros, kardeşi Artakserkses yenildikten sonra bölgeyi Dağlık ve Ovalık Kilikia, Kilikia adıyla tek bir satraplık idaresi altında birleştirecek ve Perslerin bölge üzerinde daha sıkı kontrolü söz konusu olacaktır. Bütün bu gelişmelerden sonra artık Artakserkses dönemi içinde Syennesisler hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu, Kilikia'da Syennesisler'in döneminin son bulmasına ve satraplık yönetiminin başlangıcına işaret etmektedir.

Kilikia'nın "Satraplık Dönemi" olarak tanımlayacağımız MÖ 4. yüzyıl tarihini aydınlatan en önemli arkeolojik veriler satrapların bastırıldığı sikkelerdir³⁷. Kilikia'da Pers egemenliğinin devam ettiği MÖ 4. yüzyılda Kilikia'da basılan Pers sikkeleri üzerinde satrapların isimleri

34 Herodotos III. 90.

35 Erzen 1940, 103; Mutafian 1988, 211; Herodotos IX 107; Ünal-Girginer 2007, 212.

36 Mutafian 1988, 127; Shaw 1990, 209; Ramsay 1907, 124; Ünal-Girginer 2007, 213-214.

37 Meadows 1995, 187.

bulunmakta olup, böylece Tiribazos (MÖ 386-380), Pharnabazos (MÖ 380-375), Datames (MÖ 378-372)³⁸ Mazaeus (MÖ 360-333) gibi satrapların Kilikia'da görev yaptıkları anlaşılmaktadır³⁹. Ancak, Mazaeus öncesi satrapların doğrudan Kilikia bölgesinden sorumlu olmadıkları, Kilikia satraplığı haricinde farklı görevlerinin de bulunduğu bilinmektedir⁴⁰. Olba'da da bu sikkelerden birinin bulunmuş olması, henüz Pers yönetimi altındayken akropolisin stratejik öneminin Persler tarafından kavranmış olduğunu düşündürmektedir. Öte yandan, bu çalışmada kat. no.1'de tanıtmakta olduğumuz ok ucunun da Persler'in ulaştıkları bölge ve merkezlerde tespit edilen bir tipin temsilcisi olması Pers varlığının bir diğer kanıtı olarak önem taşımaktadır.

Öte yandan, Olba'da bulunan Makedon darbi sikkeler de MÖ 4. yüzyılın 3. çeyreğindeki Pers varlığından sonra Olba'da bir Makedon birliğinin bulundurulduğunu düşündürmektedir. Savunma mimarisi dışında Makedon askeri varlığını kanıtlayan en önemli arkeolojik veri Makedonya'da darp edilmiş, paralı askerlerin ödemelerini sağlamak için üretilen sikkelerdir⁴¹. Makedon ordusu stratejik olarak ele geçirdiği yerlere bıraktığı Makedon birliklerine bu tip sikkeler ile ödeme yapmaktadır. Olba'nın stratejik konumu ve MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine ait sikkelerin bulunması; Olba'da Makedon bir askeri birliğin varlığının akla gelmesinin nedenidir⁴².

Olba'da yer alan Roma kaya kabartmalarında genel olarak askeri betimlemelerin olduğu dikkati çeker ve örneğin; Tırnak Tepesi Mezarlık Alanı içinde yer alan Nişli Asker kabartması askeri hareketliliği düşündüren önemli bir örnektir. İki askerin betimlendiği kabartmanın hemen altında dikdörtgen bir niş bulunur. Bir mezara ait olmayan ancak bir mezarlık alanı içinde yer alan bu kabartma MS 3. yüzyıldaki askeri hareketlilikle aynı döneme tarihlenmektedir⁴³. Olba'da Roma İmparatorluk Dönemi'nde tarımsal alanların ve onlara hakim çiftliklerin ve villa rustica yapılarının yer aldığı Dügürlük sırtlarında üç ayrı konumda

38 Kilikia'da güç sahibi olan Datames'in diğer bir ismi de Tarkumuwa olarak geçmektedir Harrison 1982, 321-336; Lemaire 1989, 144-149.

39 Erzen 1940, 121-125; Jacobs 1999, 47; Casabonne 1999, 59-60.

40 Özellikle "Satrap İsyanı" döneminde Mısır ve Kıbrıs'a yapılacak seferler için Kilikia kontrol altına tutuluyor, yetenekli isimler yapılacak seferler için Kilikia'da görevlendiriliyordu.

41 Bronz para birimleri ve nakit ödemeler için bk. Psoma 2009, 3-38; Liampi 1986, 41-65; Westermark 1989, 301-315; Price 1991; Picard 2003, 73-78; Touratsoglou 2003, 97-101; Lenger 2013a, 377-378; Lenger 2013b, 5.

42 Akçay 2017, 221.

43 Akçay 2018, 179.

tespit edilen kaya kabartmaları üzerinde asker tasvirleri bulunmaktadır. Bunlar da kentteki askeri varlığın ikonografik anlamdaki kanıtlarıdır.

Ayrıca kentte bulunan yazıtlar da askeri varlığı açıklayan önemli kaynaklardandır. Olba'da mezarlık alanları içinde Batı kesimde yer alan, Severuslar dönemine tarihlenen tonozlu mezarın ön cephesindeki yazıt, kentteki askeri varlığın diğer bir kanıtıdır⁴⁴. Yazıtın çevirisi "*Lucius oğlu Agusios oğlu veteran Marinus'un* (mezarı)" şeklindedir⁴⁵. Bu yazıt Olba'da veteran varlığını açık olarak göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bilindiği gibi Romalılar veteran sistemi çerçevesinde lejyonların artmasıyla kontrol edemedikleri ve stratejik alanlara veteranları (hizmet süresi dolmuş askerleri) yerleştirmişlerdir. Bu sistemle hem güvenliğin sağlanması hem de Romalılaştırma sürecinin hızlandırılması sağlanmıştır⁴⁶. Özellikle veteranlar yerleştikleri alanlardaki askeri görevlerinin yanında tarımsal üretim de gerçekleştiriyorlar ve askeri birliklere gerekli malzemelerin ulaştırılmasını da sağlıyorlardı⁴⁷. Kilikia'da Korykos ve Kanytelleis'te de bu tarz veteran yazıtlarına (οὐετρονός) sıklıkla rastlanmaktadır⁴⁸. Olba'daki veteran mezarı da yukarıda bahsedilen sisteme uymaktadır⁴⁹. Severuslar dönemine tarihlenen mezarın hemen yakınında bir villa rustica bulunmakta ve bu evin etrafı tarım arazileri ile çevrelenmektedir. Veteran sisteminin Olba'da uygulandığına dair güçlü verilerin bulunduğunu düşünürsek, kentte Severuslar döneminde bir askeri birliğin de bulunduğunu önermek mümkün görünmektedir.

Olba'da bulunan ok uçları genel olarak incelendiğinde sayıları az olmasına rağmen askeri hareketlilik hakkında bazı diğer önerilerin de yapılabildiğini sağlamaktadırlar. Örneğin, Kat. No 4-5-6-7 olarak isimlendirdiğimiz ok uçlarının bir mekanizma ile atıldığı boyları, tipleri ve ağırlıkları nedeniyle anlaşılmaktadır. Askeri birlikler Roma İmparatorluk ve Geç Antik Çağ'da bu ok uçlarını "ballista" denen alet ile atmaktadırlar. Bu alet yardımıyla atılan ok uçlarının Olba'da tespit edilmiş olması da buradaki bir askeri birliğin varlığını akla getirmektedir.

44 Keil-Wilhelm 1931, 88; Erten-Özyıldırım-Akçay 2009, 54.

45 Erten – Özyıldırım 2006, 421. Yazıtın tarihlendirilmesi ve çevrilmesindeki yardımlarından dolayı Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar'a teşekkür ederim.

46 Özsait 1982, 383. Olba'daki Romalılaşma süreci için bkz; Erten 2008, 76-85.

47 Roma veteranları için bkz; Trombley 1987, 18; Cambell 1978, 165. Veteran askerlere verilen ayrıcalıklı haklar için bkz; Wolf 1986, 55-56.

48 Hagel – Tomaschitz 1998, 425. Kanytelleis'te veteran yazıtı için bkz; Hagel – Tomaschitz 1998, 198; Korykos'taki veteran yazıtı için bkz; Heberdey – Wilhelm 1896, 55 Nr.

49 Dağlık Kilikia'da veteran askerlere ait çok sayıda mezar yazıtı bulunmaktadır. Bu yazıtlar genel olarak MS 2. yüzyıl ile 3. yüzyıla tarihlenmektedir.

MS 3. ve 5. yüzyıllar aralığında Dağlık Kilikia – Isauria bölgesinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. MS 1. yüzyıl ile MS 3. yüzyıl arasında devam eden huzur ortamı MS 3. yüzyıldan sonra bozulmuştur. Isauria isyanları olarak adlandırılan saldırılar, asayiş bozan olaylar imparator Marcus Aurelius Probus'tan (MS 3. yüzyılın ortası) itibaren tekrar başlamıştır⁵⁰. MS 1. yüzyıldan MS 5. yüzyıla kadar sürekli bir tehdit unsuru olarak tanımlanan ve coğrafi avantajı nedeniyle Historia Augusta adlı eserde “insanlar tarafından değil, ülkenin tabiatı tarafından korunur” olarak anlatılan Isauria⁵¹ ve isyancı halkı Roma'yı MS. 3. yüzyıldan sonra bölgede askeri tedbir almaya zorlamıştır⁵².

Roma imparatorluğunun resmi kayıtlarından olan, imparatorluğun askeri yapılanmasından detaylı bir şekilde bahseden *Notitia Dignitatum* lejyon listelerine bakıldığında bölgedeki “Legio I Isaura Sagittaria”, “Legio II Isauria”, “Legio III Isauria” adlı lejyonlar dikkati çekmektedir. Isaura lejyonlarının büyük olasılıkla Probus (276-282) zamanında oluşturulup Isauria'da konuşlandığı bilinmektedir⁵³.

Diocletianus (MS 284 – 305) imparatorluk topraklarını 12 “diocese” olarak adlandırılan yönetim birimlerine ayırdığında, Kilikia'da önemli değişiklikler yapmış, bu düzenleme ile Ovalık Kilikia ile hiçbir ilişkisi kalmayan Dağlık Kilikia, başkenti Seleucia olan büyük Isauria eyaleti sınırları içine girmiştir. Bölgedeki Roma hâkimiyetinin güçlü kılmak amacıyla Seleucia'ya sürekli bir lejyon konuşlandırılmıştır. Bunun yanında yardımcı lejyonlar düşünülen Armenica lejyonlarının da bölgeyi Isauria'lı dağ haydutlarına karşı korumak üzere MS 4. yüzyılın sonlarında Isauria içine kaydırıldığı varsayılmaktadır⁵⁴.

MS 3. yüzyıldaki lejyon hareketliliği dışında, kritik kentlere yerleştirmek üzere “vexillatio” yani Roma lejyonlarında geçici görev gücü olarak oluşturulmuş müfreze birlikler ya da “auxilia” Roma ordusunda görev yapan yurttaş lejyonların yanında bulunan ve yurttaş olmayan

50 MS 3. yüzyıldan itibaren imparatorluğun genelinde bozulan yapı vatandaşları da huzursuz hale getirmiş ve açlık ve fakirlik baş göstermeye başlamıştır. Isaurialı dağ halkı MS 1. yüzyıla kadar birçok kere isyan etmiş ve başkaldırma tecrübesi olan bir topluluktur. Ammianus Marcellinus'un “barışın ve ani isyanlarla herşeyi düzensizliğe sürükleyen kargaşanın sık sık değişimine alışık” dediği Isaurialı dağ halkı umutsuzluk ve yoksulluğun getirdiği sıkıntılar ile birlikte mevcut Roma düzeni çerçevesinde zengin olan komşu kentlere, çiftlik evlerine, tahıl depolarına saldırmış ve Roma'nın askeri tedbirler almasını sağlamıştır Shaw 1990, 241-3.

51 Ünal – Girginer 2007, 250.

52 Hopwood 1983, 173. Isauria isyanları için bkz; Ünal - Girginer 2007, 247- 255.

53 Onur 2012, 28; Ritterling 1925, 1348 ve 1468 (Isauria lejyonları); 1356 ve 1456.

54 Onur 2012, 36.

eyaletlerden toplanan askerlerden oluşturulmuş destek birlikleri de Roma ordu yapısını oluşturmaktadır. Bu birliklerin Isauria isyanları sırasında kontrol altında tutulan Dağlık Kilikia kentlerinde, müstahkem mevkiilerde (limes) konuşlanmış olabileceği düşünülebilir. Bu düşüncüyü destekleyecek önemli bir bilgi MS 493 yılında Theophanes'ten gelmektedir⁵⁵. Comes Scholarum Diogenes, Claudioupolis (Mut) yerleşimini kontrol altına almış ancak daha sonra yerel isyancılar Isauria'lılar tarafından kuşatılmıştır. Fakat Magister Militum Præsentalis Flavius Ioannes, Toroslar'ın dar boğazlarını geçerek ve korumaları da beraberinde götürerek Diogenes'in ordusunu kuşatmadan kurtarmıştır⁵⁶. Bu da Claudioupolis çevresindeki yerleşimlerinde yardımcı birliklerin varlığını göstermektedir.

MS 5. yüzyıl Roma imparatorluğu için hem siyasi hem de teolojik bakımından çalkantıların olduğu bir dönemdir. Bu yüzyıl peşpeşe konsillerin toplandığı, Hıristiyanlığın dinsel ve yönetsel anlamda şekil aldığı, taht mücadelelerinin yaşandığı bir yüzyıldır⁵⁷.

Doğu Roma'da bu taht mücadelelerinin de yaşandığı bu dönemde Isauria isyanları da özellikle dikkati çeker. Roma İmparatorluk Dönemi'nden Geç Antik Çağ'a kadar bu isyanlar Doğu Roma siyasetini direkt etkileyecek bir niteliğe dönüşmüştür. Constantinopolis'te son derece güçlenmiş Isaurialı Rusumbladeotus'un oğlu, Codissuslu Tarasicodissa, Zeno ismiyle MS 474 yılında imparator olmuştur. Yönetimde ve orduda Isaurialıların görevlendirmesi, imparatorluğun merkezinde yapmış olduğu icraatlar nedeniyle MS 475 yılında bir darbe ile devrilen Zeno, Constantinopolis'ten kaçarak Isauria'ya sığınmış ve iki ayrı kentte gizlendiği antik kaynaklar tarafından bildirilmiştir. Theophanes'in aktardığına göre (760-818) Isauria kentleri olan Sbide ve Ourba'da (Olba'da) gizlenen Zeno, MS 476 yılında tekrar tahtı ele geçirmiştir⁵⁸.

Zeno'nun saklandığı süre içinde asker topladığı, ordusunu güçlendirdiği bilinmektedir. Bu süre zarfında Olba'da saklandığını göz önüne alırsak maiyyetinde bir askeri birliğin de olduğunu öngörebiliriz. Bu doğrultuda Olba'da bulunan ve MS 5. yüzyıl ile 7. yüzyıl aralığına tarihlenen ok uçlarını yukarıda verilen bilgiler ile örtüştürebiliriz. Bu bilgiler çerçevesinde Olba'nın bu dönem için de stratejik bir yer olduğu, askeri stratejik taktik açısından mutlaka kontrol altında tutulmasının

55 Theophanes 138.24-26.

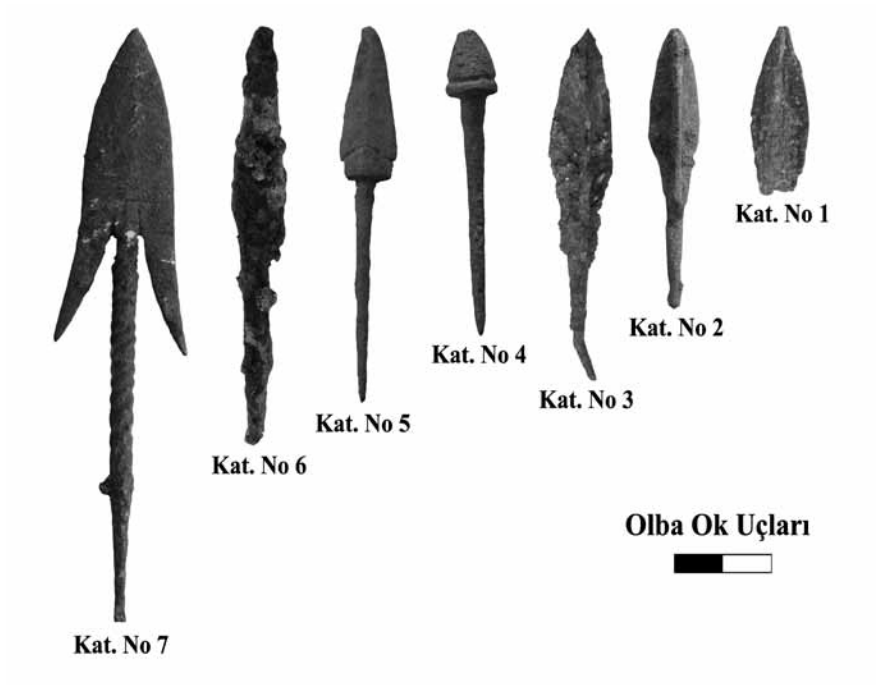
56 Onur 2012, 39; Feld 2005, 324.

57 Gregory 2008, 114-115.

58 Canevello-Özyıldırım 2009, 25.

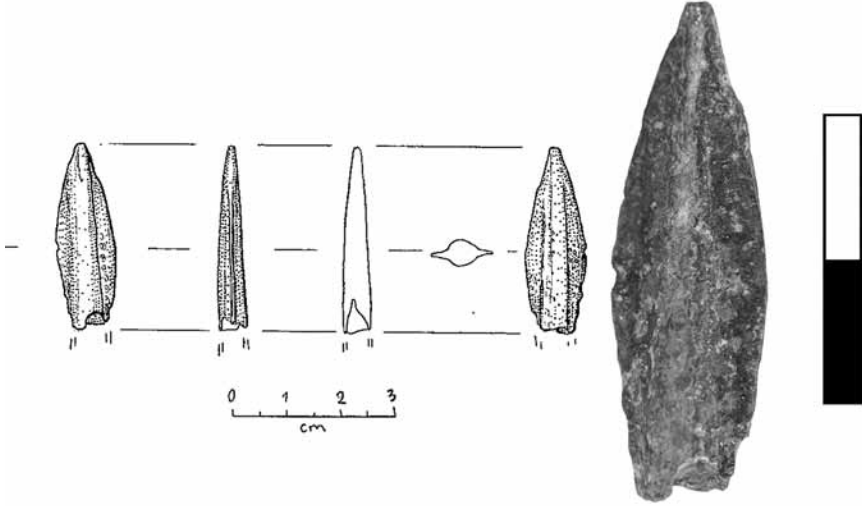
gerektiği ve doğal tahkim edilmiş bir topografyaya sahip olduğunun altını bir kez daha çizmek gerekir.

Olba'da Roma imparatorluk döneminde sivil yerleşim alanları var olsa da kentin yerleşim tarihinde askeri hareketliliğin yoğun bir şekilde var olduğu arkeolojik veriler sayesinde anlaşılmaktadır. Olba'da bulunan ok uçları da bu askeri hareketliliği destekleyen önemli arkeolojik verilerdendir.

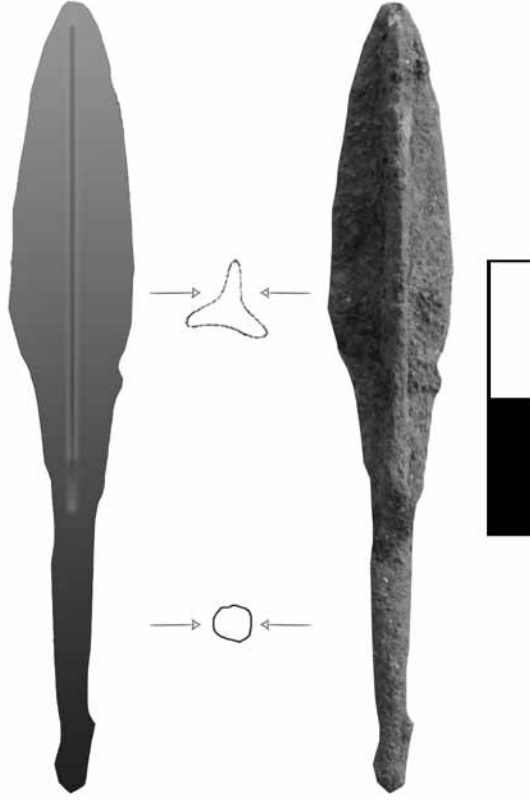
Levha 1.

Kat. No 1

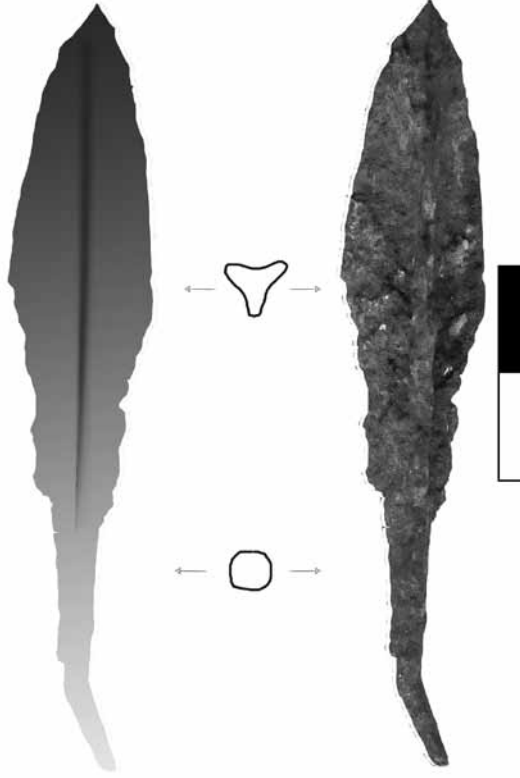
- Env. No: 2017_akr_zir_son_6_12
Buluntu Yeri: Akropolis Zirve Sondaj 6
Malzeme: Bronz
Ölçüler: Uzunluk 3,3 cm; Genişlik 1,2 cm
Tanım: Formu “iki kanatlı kovanlı, mahmuzsuz ok ucu” olarak belirlenmiştir. Ok ucunun dip bölümü okluğun içine sokulması için kovan şeklinde yapılmıştır. Kovan bölümü okun orta kesimine doğru daralmakta ve ok ucunun üst kısmında bu daralmanın olduğu hizada damar çıkıntısı yer almaktadır. Ok ucunun her iki yanında birer kanat bulunmaktadır. Yaprak formulu bu iki kanat kovanın ağzına doğru uzanır bir şekildedir. Ok ucunun kovan kısmı tahrip olmuş ancak kovanın çok az kısmı görülebilmektedir.
- Tarhlendirilmesi: MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreği
Referans: Baykan 2017a, NifTip 5; Sivas-Tüfekçi Sivas 2007, 268; Yalçıklı 2016, Levha XIV, 1-20; Özdemir-Işıklı 2017, Levha 5, e. (Env. No AY.03.09).

Kat. No 2

- Env. No: 2012_Akr_Gün_Yam_3_32
Buluntu Yeri: Akropolis Güney Yamacı 3
Malzeme: Demir
Ölçüler: Uzunluk 5,8 cm; Genişlik 0,9 cm
Tanım: İki adet üç kanatlı, saplamalı, demirden dövme tekniği ile yapılmış ok ucu ele geçirilmiştir. Gövde kısmı daha kalın, yanlara gidildikçe keskinleşen üç kanattan oluşan ok ucu, genel olarak oranlı bir şekildedir. Yıldız şeklinde bir kesiti ve saplama kısmı bulunmaktadır.
- Tarihlendirilmesi: MS 1. – 3. yüzyıl
Referans: Baykan 2017b, All.Md.0662 – All.M.00.317; James 2004, 195; Gudea-Tamba 2005, 479, Levha 11, 6-7; Demirel 2013: 55; Kat. No. D3-D6; Böhlendorf Arslan 2012: 361, Abb 10-5.

Kat. No 3

Env. No: 2014_tiy_T22_60

Buluntu Yeri: Tiyatro T22

Malzeme: Demir

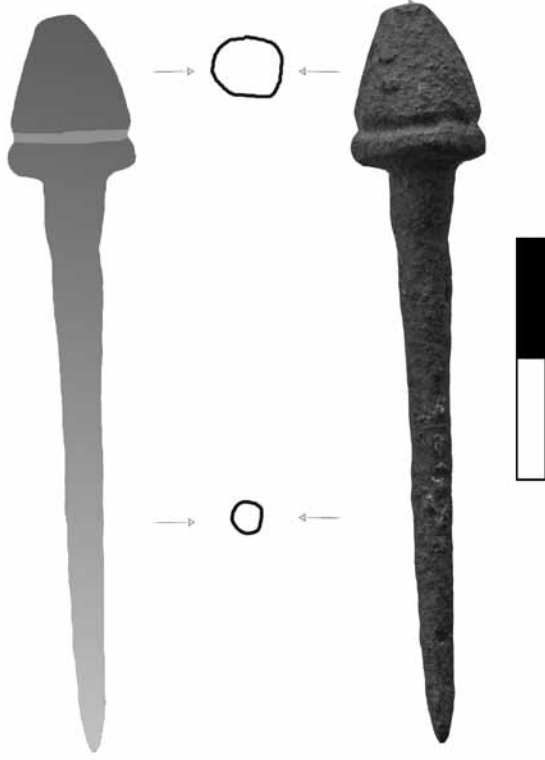
Ölçüler: Uzunluk 7,2 cm; Genişlik 1,4 cm

Tanım: İki adet üç kanatlı, saplamalı, demirden dövme tekniği ile yapılmış ok ucu ele geçirilmiştir. Gövde kısmı daha kalın, yanlara gidildikçe keskinleşen üç kanattan oluşan ok ucu, genel olarak oranlı bir şekildedir. Yıldız şeklinde bir kesiti ve saplama kısmı bulunmaktadır.

Tarihlendirilmesi: MS 6. – 7. yüzyıl

Referans: Baykan 2017b, All.Md.0662 – All.M.00.317; James 2004, 195; Gudea-Tamba 2005, 479, Levha 11, 6-7; Demirer 2013: 55; Kat. No. D3-D6; Böhlendorf Arslan 2012: 361, Abb 10-5.

Kat. No 4

Env. No: 2012_tiy_T9_21

Buluntu Yeri: Tiyatro T9

Malzeme: Demir

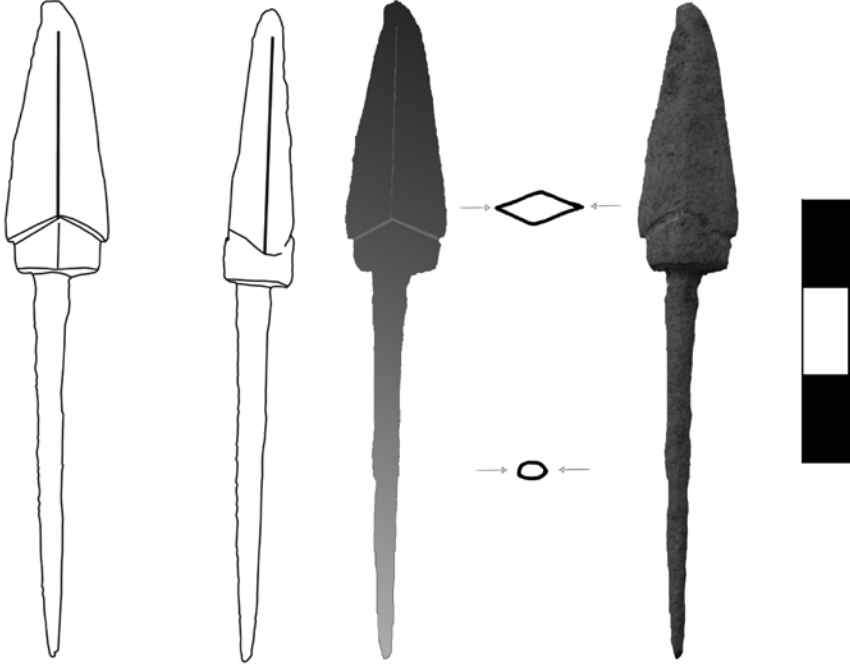
Ölçüler: Uzunluk 6,1 cm; Genişlik 1,1 cm

Tanım: Saplamalı ve yuvarlak kesitli, kısmen piramidal, önü kesik konik uçlu bu tip ok uçlarına; malzemesi ve boyutundan dolayı dağlayıcı da denebilmektedir.

Tarihlendirilmesi: MS 3. - 5. yüzyıl

Referans: Baykan 2017b, 14, All.Md.0006; Gudea-Tamba 2005, 479, Levha 11.5.

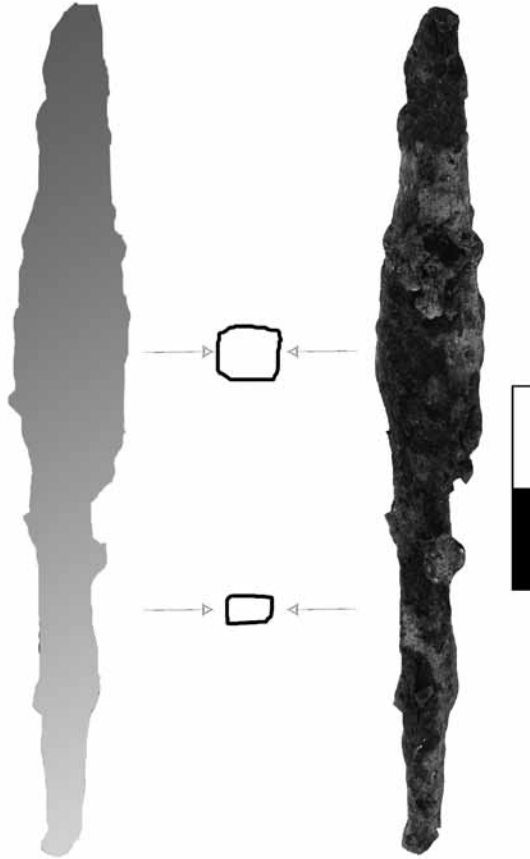
Kat. No 5

- Env. No: 2010_Akr_Gün_Yam_Öl_Kü_Al_75
Buluntu Yeri: Akropolis Güney Yamacı Ölü Kültü Alanı
Malzeme: Demir
Ölçüler: Uzunluk 7,4 cm; Genişlik 1,2 cm
Tanım: Demirden yapılan ok ucu ahşap bir gövdeye saplama kısmının geçirilmesiyle kullanılmaktadır. Saplamalı, iki kanatlı ok ucudur. Kanatların kesiştiği orta alanda okun ucundan dip kısmına kadar uzanan bir omurga bulunmaktadır. Dip kısmının hemen üstünde, omurgayı ikiye ayıran ipin sarılmasına yarayan ince bir kanal vardır. Saplama kısmı ok ucundan dibe kadar sivrilmekte, saplamanın kesiti de daire şeklindedir. Ağırlığı ve uzunluğu dikkate alındığında bir mekanizma ile atıldığı düşünülebilir.
- Tarhlendirilmesi: ?
Referans: ?

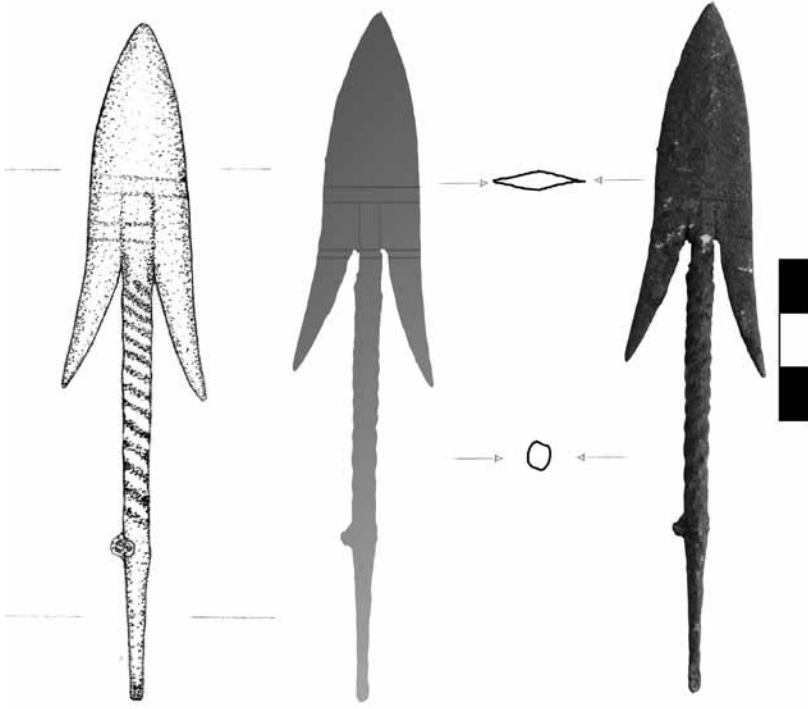

Kat. No 6

- Env. No: 2010_Akr_Gün_Yam_Öl_Kü_AI_75
Buluntu Yeri: Akropolis Güney Yamacı Ölü Kültü Alanı
Malzeme: Demir
Ölçüler: Uzunluk 8,2 cm; Genişlik 1,2 cm
Tanım: Baş kısmı kareye yakın piramidal formlu, saplama kısmı kare kesitli olup, saplamanın dip kısmı yuvarlak kesitlidir ucu ise sivriltilmiştir. Boyutları ve ağırlıkları diğer ok uçlarına göre farklı olmasından dolayı zırhlı hedefler için kullanılmıştır.
Tarihlendirilmesi: MÖ 1. yüzyıl
Referans: Erol – Yıldırım 2016, 143, Katolog No. 08; Baykan 2017a, Nif Tip 1; James 2004: 219, 785, 793; Porat-Eshel-Frumkin. 2009, 27, fig. 7, fig. 9:6.

Kat. No 7

- Env. No: 2010_Akr_Gün_Yam_Öl_Kü_Al_75
Buluntu Yeri: Akropolis Güney Yamacı Ölü Kültü Alanı
Malzeme: Demir
Ölçüler: Uzunluk 8,2 cm; Genişlik 1,2 cm
Tanım: Baş kısmı kareye yakın piramidal formlu, saplama kısmı kare kesitli olup, saplamanın dip kısmı yuvarlak kesitlidir ucu ise sivriltilmiştir. Boyutları ve ağırlıkları diğer ok uçlarına göre farklı olmasından dolayı zırhlı hedefler için kullanılmıştır.
Tarihlendirilmesi: MS 5. – 7. yüzyıl
Referans: Arslan – Aybek – Durak 2017, 68, Levha 2, Figür 17, Çizim 24.

Kaynakça

Akçay 2017a

Akçay, T., "Sikke Buluntuları Işığında Olba'daki Pers ve Makedon Varlığı Üzerine Düşünceler", Olba XXV, 211-226.

Akçay 2017b

Akçay, T., "Olba Sikkeleri Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi", Seleucia VII, 69 – 89.

Akçay 2018

Akçay, T., Olba'da Ölü Kültü, Bilgin Kültür Sanat, Ankara.

Alkaç 2015

Alkaç, E., "Kanytellis Kazısından Late Roman 1 Amphoraları", Kanytellis (Kanlıdivane) Dağlık Kilikia'da Bir Kırsal Yerleşimin Arkeolojisi, Ege Yayınları, 149-157.

Arslan – Aybek – Durak 2017

Arslan, B., Aybek, S., Durak, E., "Metropolis'de Bulunan Ok Uçları", MASROP E-Dergi Cilt 9 Sayı 13, 54 – 73.

Aydınoğlu 1998

Aydınoğlu, Ü., "Olba Bölgesi Yol Ağı", Olba I, 139-146.

Baykan 2017a

Baykan, D., "Nif Dağı Kazısı Karamattepe ve Ballicaoluk'ta Bulunan Ok Uçları", MASROP E-Dergi Cilt 9 Sayı 12, 18-40.

Baykan 2017b

Baykan, D., "Allianoi'da Bulunan Ok Uçları", MASROP E-Dergi Cilt 10 Sayı 14, 7-21.

Böhlendorf Arslan 2012

Böhlendorf Arslan, B., "Das bewegliche Inventar eines mittelbyzantinischen Dorfes: Kleinunde aus Boğazköy", Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts, Byzas 15 , İstanbul, 351-368.

Campbell 1978

Campbell, J., B., "The Marriage of the Soldiers Under the Empire", JRS, Vol. 68, 153-166.

Canevello - Özyıldırım 2009

Canevello Aytes, S., - Özyıldırım M., "Constantinopolis Tahtında Isaurialı Bir İmparator: Zeno", Lucerna Klasik Filoloji Yazıları (Yaşam Öyküsü), TB Yay., İstanbul.

Casabonne 1996

Casabonne, O., "Notes Ciliciennes", Anatolia Antiqua 4, 111-119.

Casabonne 1999

Casabonne, O., "Local Powers And Persian Model In Achaemenid Kilikia: A Reassessment", *Olba II/1 (Özel Sayı)*, 57-66.

Demirer 2013

Demirer, Ü., *Kibyra Metal Buluntuları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.*

Erol – Yıldırım 2016

Erol, A. F., Yıldırım, E., "Fatsa Cıngırt Kayası Kazısında Bulunan Ok Uçları", *Arkeoloji ve Sanat* 153, 133 – 148.

Erten – Özyıldırım 2006

E. Erten-M.Özyıldırım, *Olba Yüzev Araştırması - 2005*, 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 421 – 432.

Erten 2014

Erten, E., "Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması, *Seleucia ad Calycadnum IV*, 57-73.

Erten – Kaplan 2017

Erten, E., Kaplan, D., "Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonuçlar", *Seleucia VII*, 29-47.

Erten – Özyıldırım – Akçay 2009

Erten, E., Özyıldırım, M., Akçay, T., "Olba 2008 Yılı Yüzev Araştırması", 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara

Erzen 1940

Erzen, A., *Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft*, Leipzig.

Feld 2005

Feld, K., *Barbarische Bürger: Die Isaurier und das Römische Reich*, De Gruyter.

Gregory 2008

Gregory, T., E., *Bizans Tarihi (çev. Esra Ermert) YKY Yayınları. İstanbul.*

Griffith 1935

Griffith, G.T., *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Chicago.

Gudea - Tamba 2005

Gudea, N., Tamba, D., "Heiligtümer Und Militar in Porolissum", *Limes XIX proceedings of the XIXth International Congress of Roman Frontier Studies*, 471-483.

Hagel – Tomaschitz 1998

Hagel, S., Tomaschitz, K., *Repertorium der Westkilikischen Inschriften. Verlag der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.*

Harrison 1982

Harrison, C., M., *Coins of the Persian Satraps*, Diss. Ann Arbor,

Philadelphia.

Hayes 1972

Hayes, J.W. Late Roman Pottery. The British School, London.

Hild – Hellenkemper 1990

Hild, F., Hellenkemper H., Kilikien und Isaurien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.

Hopwood 1983

Hopwood, K. , Policing the Hinterland: Rough Kilikia and Isauria, Armies and Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia (B.A.R. International Series 156), Oxford 173-187

Jacobs 1999

Jacobs, B., “Freie Völker im Achâmenidenreich –Zu einem Topos in der antiken Überlieferung zur persischen Reichsverwaltung”, Olba II, 41-57.

James 2004

James, S., “The Excavations at Dura-Europos 1928 to 1937: Final Report VII The Arms and Armour and Other Military Equipment”, Londra, 2004.

Lemaire 1989

A. Lemaire, “Remarques à propos du monnayage cilicien d'époque perse et de ses légendes araméens”, in: R. Descat (Hrsg.), L'or perse et l'histoire grecque, Actes de la Table Ronde internationale de Bordeaux, REA 91, 141-156.

Lenger 2013a

Lenger, D., S., “Salamis'e Atfedilen Makedon Krali Bronzlar Üzerine Bir Değerlendirme”, Olba XXI, 371-387.

Lenger 2013b

Lenger, D., S., “Yeni Bulgular Işığında Kaunos'a Atfedilen Makedon Krali Darpları”, Adalya XVI, 1-9.

Liampi 1986

Liampi, K., “Zur Chronologie der sogenannten “anonymen” makedonischen Münzen des späten 4. Jhs.v.Chr”, JNG 36, 41-65.

Liampi 2000

Liampi, K., “The circulation of bronze Macedonian royal coins from Thessaly”, JRA Supplementary 39, 221-225.

MacKay 1968

MacKay, T. S., Olba in Rough Kilikia, Bry Mawr College.

Maedows 2005

Maedows, A., “The Administration of the Achaemenid Empire”, Forgotten Empire the World of Ancient Persia, 181-209.

Mutafian 1988

Mutafian, C., *La Cilicie au carrefour des empires*, Paris.

Nankov 2009

Nankov, E., "The Circulation of Bronze Macedonian Royal Coins in Seuthopolis: A Reappraisal", *SOMA 2007. BAR International Series*, 270-276.

Onur 2012

Onur, F., "Pamphylia'da Roma Ordusu (İ.S. 3. - 6. Yüzyıllar)", *Eskiçağ Yazıları 1 (AKRON 1: Akdeniz Üniversitesi – Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını)*, 27-61.

Özdemir-Işıklı 2017

Özdemir, M. A., Işıklı, M., "Van Ayanis Kalesinden Ele Geçen Ok Uçları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *MASROP E-Dergi Cilt 8 Sayı 11*, 46-62.

Özsait 1982

Özsait, M., "Anadolu'da Roma Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 2*, İstanbul.

Papanikola Bakirtzi 2002

Papanikola Bakirtzi D., *Everyday Life in Byzantium*, Hellenic Ministry of Culture, Atina.

Picard 2003

Picard, O., "Remarques sur le monnayage de bronze macédonien avant Philippe II", *BSFN 58 (5)*, 73-78.

Porat-Eshel-Frumkin 2007

Porat, R., Eshel, H., Frumkin, A. "Finds From the Bar Kokhba Revolt From Two Caves At En Gedi", *Palestine Exploration Quarterly 139/1*: 35-53.

Price 1991

Price, M.J., *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus. A British Museum Catalogue, Vol. I-II*, Zurich-London.

Psoma 2009

S. Psoma, "Tas Sitarchias Kai Tous Mithous ([Arist.], OEC. 1351B) Bronze Currencies and Cash-Allowances in Mainland Greece, Thrace and the Kingdom of Macedonia", *RBN 155*, 3-38.

Ramsay 1907

Ramsay, W., M., *The Cities of St. Paul: their influence on his life and thought: the cities of eastern Asia Minor*, The Dale memorial lectures in Mansfield College, Oxford.

Ritterling 1925

Ritterling, E., Legio, RE XII, 1925, 1211-1829.

Shaw 1990

Shaw, B., D., "Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Kilikia", Journal of Economic and Social History of the Orient 33, 237-270.

Sivas-Tüfekçi Sivas 2007

Sivas, H., Tüfekçi Sivas, T., Friglerin Gizemli Uygarlığı, YapıKredi Yayınları, İstanbul.

Tekinalp 2005

Tekinalp, M., Minnetpınarı Doğu Kilikya'da Bir Ortaçağ Yerleşimi, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi Arkeolojik Kurtarma Kazıları Proje Dökümanları: 7, Ankara.

Tekocak – Zoroğlu 2013

Tekocak, M., Zoroğlu L., "Kelenderis'te Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düşündükleri", Olba, XXI, 109-140.

Ten Cate 1965

Ten Cate, Ph.H.J.H., *The Luwian Population Groups of Lycia and Kilikia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden.

Touratsoglou 2003

Touratsoglou, I.P., "A la recherche du monnayage de bronze de Philippe II de Macédoine. Note préliminaire", BSFN 58 (6), 97-101.

Trombley 1987

Trombley, F., R., "Korykos in Kilikia Trachis: The economy of a small coastal city in late antiquity (saec. V-VI)", The Ancient History Bulletin 1.1, 16-23.

Ureche 2013

Ureche, P., "The Bow and Arrow During the Roman Era", Ziridava Studia Archaeologica 27, 185-301.

Ünal – Girginer 2007

Ünal, Ah., Girginer, S., *Kilikia-Çukurova İlkçağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, Homer Kitapevi ve Yayıncılık, İstanbul.

Westermarck 1989

Westermarck, U., "Remarks on the Regal Macedonian Coinage ca 413-359 B.C.", Kraay-Morkholm Essays, (G. Le Riders – N. Waggoner – U. Westermarck), Louvain la Neuve, 301-315.

Wolf 1986

Wolf, H., 1986. "Die Entwicklung der Veteranenprivilegien vom

Beginn des 1. Jahrhunderts v.Chr. bis auf Constantin d Gr.”Heer und Integrationspolitik: 44-115.

Yalçıklı 2016

Yalçıklı, D., Anadolu Demir Çağı Metal Silahları, Türkiye Alim Kitapları, Saarbrücken.

Zanier – Guffenmos 1995

Zanier, W., Guggenmos W. S., “Zur Herstellung Römischer Dreiflügeliger Pfeilspitzen”, Saalburg Jahrbuch 48, 19 - 25.

Zoroğlu 2001

Zoroğlu, L., “Dağlık Kilikya-Ovalık Kilikya”, La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica 13, 425-428.